

**АГЕНЦИЈА ЗА ЦИВИЛНО
ВОЗДУХОПЛОВСТВО****4922.**

Врз основа на член 10 став (2) и член 118 став (2) од Законот за воздухопловство ("Службен весник на Република Северна Македонија" бр. 14/24, 224/24, 3/25 и 114/25), директорот на Агенцијата за цивилно воздухопловство донесе

**П Р А В И Л Н И К
ЗА НАВИГАТОРИ - ЛЕТАЧИ И ИНЖЕНЕРИ -
ЛЕТАЧИ****Член 1**

Со овој правилник се пропишуваат начинот и посебните услови за стручно оспособување на членови на екипаж на воздухоплов – навигатори-летачи и инженери-летачи, утврдување на стручната оспособеност, стекнување на соодветните исправи и формата, содржината, евиденцијата и постапката за нивно издавање, продолжување, обновување или промена, како и за признавање на стекнатото стручно оспособување, положените испити, односно исправите.

Член 2

Начинот и посебните услови за стручно оспособување на членови на екипаж на воздухоплов – навигатори-летачи и инженери-летачи, утврдување на нивната стручна оспособеност и стекнување на соодветните исправи, се утврдени во Прилог кој е составен дел на овој правилник изготвен согласно Глава 3 од Анекс 1 на Меѓународната конвенција за цивилно воздухопловство на ИКАО (во натамошниот текст: Чикашката конвенција).

Член 3

Дозволите и/или овластувањата на навигатори-летачи и инженери-летачи издадени од друга држава на ИКАО се признаваат согласно одредбите од точка 1.2.2, Глава 1 од Анекс 1 на Чикашката конвенција.

Член 4

(1) Агенцијата за цивилно воздухопловство (во натамошниот текст: АЦВ) согласно член 118 став (2) од Законот за воздухопловство води постапка за издавање, продолжување, обновување или промена на соодветните исправи утврдени со овој правилник.

(2) На постапките од став (1) на овој член, супсидијарно се применуваат одредбите од Законот за општата управна постапка доколку не е поинаку утврдено во Прилогот на овој правилник.

(3) По исклучок од став (2) на овој член во постапките кои се утврдени со овој правилник, странките може да доставуваат докази за исполнетост на пропишаните услови и на англиски јазик.

(4) По исклучок од став (2) на овој член управните постапки за издавање, продолжување, обновување и/или промена на дозволите и/или овластувањата на навигатори-летачи и инженери-летачи се завршуваат во најкус можен рок, а најдоцна во рок од шест месеци од денот на нивното поведување.

(5) Рокот од став (4) на овој член започнува да тече од денот кога странката ја поднела целокупната документација утврдена со овој правилник за соодветното барање.

(6) Формата и содржината на дозволите на навигатори-летачи и инженери-летачи се дадени во Глава 5 од Анекс 1 на Чикашката конвенција.

Член 5

Со денот на влегување во сила на овој правилник престанува да важи Правилникот за стручно оспособување, проверки, дозволи и овластувања на инженери-летачи ("Службен весник на Република Македонија" бр. 99/10).

Член 6

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Северна Македонија".

Бр. 10-1605/1
16 декември 2025 година
Скопје

Директор на Агенцијата
за цивилно воздухопловство,
Драги Стојаноски, с.р.

ПРИЛОГ**ДОЗВОЛИ ЗА ЧЛЕНОВИ НА ЕКИПАЖ –
НАВИГАТОРИ - ЛЕТАЧИ И ИНЖЕНЕРИ - ЛЕТАЧИ**

1.1 Општи правила во врска со дозволи за навигатор-летач и инженер-летач

1.1.1 Барателот пред да добие дозвола за навигатор-летач или дозвола за инженер-летач, треба да ги исполни условите во однос на возраст, знаење, искуство, вештина и здравствена подобност како што се специфицирани за тие дозволи.

1.1.1.1 Барателот на дозвола за навигатор-летач или дозвола за инженер-летач треба да докаже дека ги исполнува условите за знаење и вештина како што се специфицирани за тие дозволи, на начин утврден од АЦВ.

1.2 Дозвола за навигатор-летач

1.2.1 Услови за издавање на дозвола

1.2.1.1 Возраст

Барателот не смее да биде помалку од 18 години.

1.2.1.2 Знаење

Барателот треба да демонстрира ниво на знаење соодветно на правата што им се даваат на носителите на дозвола за навигатор-летач, најмалку по следните предмети:

Воздухопловно право

а. правила и прописи релевантни за носителот на дозвола за навигатор-летач; соодветни практики и процедури за воздушен сообраќај;

Перформанси на летот, планирање и товарење

б. ефекти од товарењето и распределбата на масата врз перформансите на воздухопловот;

в. употреба на податоци за полетување, слетување и други перформанси, вклучувајќи процедури за контрола на крстарење;

г. предлетно и во-пат оперативно планирање на летот; подготовка и поднесување на планови за лет до службите за воздушен сообраќај; соодветни процедури на службите за воздушен сообраќај; процедури за мерење на алтиметарот;

Човечки перформанси

д. човечки перформанси релевантни за навигатор-летач, вклучувајќи ги принципите на Управување со закани и грешки (ТЕМ);

Забелешка.— Упатство за дизајнирање програми за обука за човечки перформанси, вклучувајќи ТЕМ, може да се најде во Human Factors Training Manual (Doc 9683).

Метеорологија

ѓ. толкување и практична примена на воздухопловни метеоролошки извештаи, карти и прогнози; кодови и скратеници; употреба на метеоролошки информации и процедури за нивно добивање пред лет и за време на лет; алтиметрија;

е. воздухопловна метеорологија; климатологија на релевантните области во однос на елементите кои влијаат на воздухопловството; движење на системите на притисок; структура на фронтите, и потеклото и карактеристиките на значајните временски појави кои влијаат на условите при полетување, во пат и при слетување;

Навигација

ж. процедури за dead-reckoning, навигација според образец на притисок и небесна навигација; употреба на воздухопловни карти, радио-навигациски помагала и системи за областна навигација; специфични навигациски услови за далечни летови;

з. употреба, ограничувања и исправност на авиониката и инструменти потребни за навигација на воздухопловот;

с. употреба, точност и доверливост на навигациските системи користени во фазите по поаѓање, во пат и при пристап; идентификација на радио-навигациски помагала;

и. принципи, карактеристики и употреба на самостојни и надворешно-референтни навигациски системи; работа со опрема во воздух;

ј. небесна сфера вклучувајќи го движењето на небесните тела и нивен избор и идентификација за целите на набљудување и редукција на мерења; калибрација на секстанти; пополнување на навигациска документација;

к. дефиниции, единици и формули користени во воздушна навигација;

Оперативни процедури

л. толкување и употреба на воздухопловна документација како AIP, NOTAM, воздухопловни кодови, скратеници и карти за инструментални процедури за поаѓање, во пат, спуштање и пристап;

Принципи на лет

љ. принципи на лет;

Радиотелефонија

м. процедури за комуникација и фразеологија.

1.2.1.3 Искуство

1.2.1.3.1 Кандидатот треба да има завршено при извршување на должностите на навигатор-летач најмалку 200 часа време на летање прифатливо за АЦВ, во воздухоплови ангажирани на домашни летови, вклучувајќи најмалку 30 часа летање ноќно време.

1.2.1.3.1.1 Кога кандидатот има летано како пилот, АЦВ треба да утврди дали таквото искуство е прифатливо и, ако е, во која мера условите за времето на летање од точката 1.2.1.3.1 на овој прилог можат да се намалат соодветно.

1.2.1.3.2 Кандидатот треба да достави докази дека задоволително ја определува позицијата на воздухопловот за време на лет и ја користел таа информација за навигација на воздухопловот, како што следува:

а. ноќе — најмалку 25 пати со небесни набљудувања; и

б. дневно — најмалку 25 пати со небесни набљудувања во комбинација со самостојни или надворешно-референтни навигациски системи.

1.2.1.4 Вештина

Кандидатот треба да покаже способност да дејствува како навигатор-летач на воздухоплов со степен на компетентност соодветен на привилегиите доделени на носителот на дозволата за навигатор-летач, и да:

а. препознае и управува со закани и грешки;

Забелешка.— Упатството за примената на управување со закани и грешки (ТЕМ) се наоѓа во Procedures for Air Navigation Services — Training (PANS-TRG, Doc 9868), Part II, Section I, Chapter 6, и во Human Factors Training Manual (Doc 9683).

б. применува добро расудување и летачка вештина;

в. применува воздухопловно знаење;

г. ги извршува сите должности како дел од интегриран екипаж; и

д. ефективно комуницира со другите членови на летачкиот екипаж.

1.2.1.5 Здравствена способност

Кандидатот треба да поседува важечко лекарско уверение Класа 2 согласно Правилникот за здравствена способност на персоналот во воздухопловството.

1.2.2 Привилегии на носителот на дозвола и услови за нивно остварување

Под услов на усогласување со условите наведени во точките 1.2.5, 1.2.6 и 1.2.7.1 од Анексот 1 на Чикашката конвенција, привилегиите на носителот на дозволата за навигатор-летач се да дејствува како навигатор-летач на кој било воздухоплов. Ако привилегиите вклучуваат радиотелефонска комуникација, носителот на дозволата треба да ги исполни условите наведени во точка 1.2.9.2 од Анексот 1 на Чикашката конвенција.

1.3 Дозвола за инженер-летач

1.3.1 Услови за издавање на дозвола

1.3.1.1 Возраст

Барателот треба да има најмалку 18 години.

1.3.1.2 Знаење

1.3.1.2.1 Барателот треба да покаже ниво на знаење соодветно на привилегиите доделени на носителот на дозвола за инженер-летач, најмалку во следните предмети:

Воздухопловно право

а) правила и прописи релевантни за носителот на дозвола за инженер-летач; правила и прописи кои го регулираат работењето на цивилните воздухоплови и се однесуваат на должностите на инженер-летач;

Општо знаење за воздухопловот

б) основни принципи на мотори, гасни турбини и/или пистонски мотори; карактеристики на горивата, системи за гориво вклучувајќи контрола на горивото; подмачкувачи и системи за подмачкување; погорувачи и системи за палење; функција и работа на системите за палење и стартување на моторот;

в) принципи на работа, процедури за ракување и оперативни ограничувања на моторите на воздухопловот; влијание на атмосферските услови врз перформансите на моторот;

г) трупови, управувачки површини, конструкции, тркални склопови, кочници и анти-скид единици, корозија и животен век на замор; идентификација на структурни оштетувања и дефекти;

д) системи за заштита од мраз и дожд;

ѓ) системи за пресуризација и климатизација, системи за кислород;

е) хидраулични и пневматски системи;

ж) основна електрична теорија, електрични системи (АС и DC), системи за ожичување на воздухопловот, заземјување и екранирање;

з) принципи на работа на инструменти, компаси, автотопилоти, радио-комуникациска опрема, радио и радарски навигациски помагала, системи за управување со лет, дисплеи и авионика;

с) ограничувања на соодветните воздухоплови;

и) системи за заштита од пожар, детекција, гаснење и системи за исклучување на пожар;

ј) употреба и проверки на исправноста на опремата и системите на соодветните воздухоплови.

Перформанси на летот, планирање и товарење

к) ефекти од товарењето и распределбата на масата врз ракувањето со воздухопловот, карактеристиките на летот и перформансите; пресметки на маса и баланс.

л) употреба и практична примена на податоци за перформанси вклучувајќи процедури за контрола на крстарење.

Човечки перформанси

љ) човечки перформанси релевантни за летачкиот инженер, вклучувајќи ги принципите на управување со закани и грешки (ТЕМ);

Забелешка.— Упатството за дизајнирање програми за обука за човечки перформанси, вклучувајќи ТЕМ, може да се најде во Human Factors Training Manual (Doc 9683).

Оперативни процедури

м) принципи на одржување; процедури за одржување на пловидбеноста; пријавување на дефекти; предлетни прегледи; претпазливи процедури при полнење со гориво и употреба на надворешно напојување; инсталира на опрема и кабински системи;

н) нормални, ненормални и итни процедури;

њ) оперативни процедури за превоз на товар и опасни материи;

Принципи на лет

о) основи на аеродинамиката;

Радиотелефонија

п) процедури за комуникација и фразеологија;

1.3.1.2.2 Кандидатот треба да покаже ниво на знаење соодветно на привилегиите доделени на носителот на дозвола за инженер-летач, најмалку по следните предмети:

а) основи на навигација; принципи и работа на самостојни системи; и

б) оперативни аспекти на метеорологијата.

1.3.1.3 Искуство

1.3.1.3.1 Кандидатот треба да има завршено, под надзор на лице прифатено од АЦВ за таа цел, најмалку 100 часа време на летање при извршување на должностите на инженер-летач. АЦВ ќе утврди дали искуството како инженер-летач во одобрен летачки симулатор е прифатливо како дел од вкупните 100 часа време на летање. Кредитот за такво искуство е ограничен на максимум 50 часа.

1.3.1.3.1.1 Кога кандидатот има летано како пилот, АЦВ ќе утврди дали таквото искуство е прифатливо и, ако е, во која мера условите за времето на летање од точката 1.3.1.3.1 од овој прилог можат да се намалат соодветно.

1.3.1.3.2 Кандидатот треба да има оперативно искуство во извршување на должностите на инженер-летач, под надзор на инженер-летач прифатен од АЦВ за таа цел, најмалку во следните области:

- а) Нормални процедури
 - предлетни прегледи
 - процедури за полнење со гориво; управување со горивото
 - преглед на документи за одржување
 - нормални процедури на командниот пулт во сите фази на летот
 - координација на екипажот и процедури во случај на неспособност на член на екипажот
 - пријавување на дефекти
- б) Ненормални и алтернативни процедури
 - препознавање на ненормално функционирање на системите на воздухопловот
 - употреба на ненормални и алтернативни (резервни) процедури

в) Итни процедури

- препознавање на итни состојби
- употреба на соодветни итни процедури

1.3.1.4 Вештина

1.3.1.4.1 Кандидатот треба да покаже способност да дејствува како летачки инженер на воздухоплов, извршувајќи ги должностите и процедурите опишани во точката 1.3.1.3.2 од овој прилог, со степен на компетентност соодветен на привилегиите доделени на носителот на лиценца за летачки инженер, и да:

- а. препознае и управува со закани и грешки;
Забелешка.— Упатството за примената на управување со закани и грешки (TEM) се наоѓа во Procedures for Air Navigation Services — Training (PANS-TRG, Doc 9868), Part II, Section I, Chapter 6, и во Human Factors Training Manual (Doc 9683).
- б. користи системи на воздухопловот во рамките на можностите и ограничувањата на воздухопловот;
- в. применува добро расудување и летачка вештина;
- г. применува аеронаутичко знаење;
- д. извршува сите должности како дел од интегриран екипаж со обезбеден успешен исход и
- ѓ. ефективно комуницира со другите членови на летачкиот екипаж.

1.3.1.4.2 Употребата на FSTD за извршување на која било од процедурите потребни при демонстрацијата на вештина опишана во точката 1.3.1.4.1 од овој прилог треба да биде одобрена од АЦВ, која ќе обезбеди дека FSTD е соодветен за задачата.

1.3.1.5 Здравствена способност

Кандидатот треба да поседува важечка Медицинска проценка Класа I согласно Правилникот за здравствена способност на персоналот во воздухопловството.

1.3.2 Привилегии на носителот на дозвола и услови за нивно остварување

1.3.2.1 Под услов на усогласување со барањата наведени во 1.2.5, 1.2.6 и 1.2.7.1 од Анексот 1 на Чикашката конвенција, привилегиите на носителот на дозвола за инженер-летач се да дејствува како инженер-летач на кој било тип на воздухоплов на кој носителот има демонстрирано ниво на знаење и вештина, како што ќе ут-

врди АЦВ врз основа на условите наведени во точките 1.3.1.2 и 1.3.1.4 од овој прилог кои се применливи за безбедното управување со тој тип на воздухоплов.

1.3.2.2 Типовите на воздухоплови на кои носителот на дозволата е овластен да ги остварува привилегиите од дозволата, треба да бидат внесени во дозволата или евидентирани на друг начин прифатлив за АЦВ.

4923.

Врз основа на член 92 став (1) од Законот за воздухопловство (“Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 14/24, 224/24, 3/25 и 144/25), директорот на Агенцијата за цивилно воздухопловство донесе

П РА В И Л Н И К ЗА ПРИСТАП НА ПАЗАРОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА ЗЕМСКИ УСЛУГИ НА АЕРОДРОМ

Општо

Член 1

(1) Со овој правилник се пропишува пристапот на пазарот за извршување на земски услуги на аеродром, односно неговото ограничување согласно Директивата 96/67 од 15 октомври 1996 година за пристап на пазарот на аеродромски услуги на воздухопловните пристаништа на Заедницата.

(2) Овој правилник се применува на воздухопловните пристаништа што се наоѓаат на територијата на Република Северна Македонија и се отворени за јавно користење.

Дефиниции

Член 2

Одделни изрази употребени во овој правилник го имаат следното значење:

1) **аеродром** (aerodrome) е определена површина (вклучувајќи ги и сите објекти, инсталации и опрема) на копно или во вода или на неподвижен објект, неподвижен објект покрај брег или на пловен објект наменет да се користи, целосно или делумно за слетување, полетување и движење по површина на воздухоплови;

2) **аеродромска инфраструктура** (airport infrastructure) се полетно слетни патеки, патеки за возење, сообраќајници, пристанишни платформи, инсталации за вертикална сигнализација и терминална зграда со придружни објекти и инсталации;

3) **оператор на аеродром** (aerodrome operator) е физичко или правно лице кое оперира или предлага да оперира еден или повеќе аеродроми;

4) **воздухопловно пристаниште** (airport) е која било област што е посебно приспособена за слетување, полетување и маневрирање на воздухоплови, заедно со помошните инсталации што овие операции ги вклучуваат за барањата на воздушниот сообраќај и услуги, вклучувајќи ги инсталациите потребни за поддршка на комерцијалните воздушни операции;

5) **корисник на воздухопловно пристаниште** (airport user) е правно или физичко лице одговорно за превоз на патници, пошта и/или стока по воздух од или до соодветното воздухопловно пристаниште;

6) **земски услуги на аеродром** (groundhandling services) се услуги кои им се даваат на корисниците на воздухопловно пристаниште (како што се прифаќање и испраќање на воздухоплови, патници, багаж, стока и пошта и снабдување на воздухопловот со гориво и мазиво и други услуги) и се утврдени во Прилог кој е составен дел на овој правилник;

7) **давател на земски услуги на аеродром** (supplier of groundhandling services) е правно или физичко лице што на трети лица им обезбедува една или повеќе категории на земски услуги на аеродром;

8) **самостојно давање на земски услуги** (self-handling) (самостојно опслужување) е кога корисникот на воздухопловното пристаниште директно извршува